

CONSTANTIN BRĂTESCU – PROMOTOR AL CULTURII, ISTORIEI ȘI CIVILIZAȚIEI DOBROGENE**

Constantin Brătescu (1882-1945)

Profesor universitar și decan al Facultății de Științe din Cernăuți, colaborator al revistei „Arhiva Dobrogei” și inițiator al revistei „Analele Dobrogei”, director onorific al Muzeului Regional al Dobrogei.

Rezumat: În acest scurt studiu pe care l-am inserat în volum ne-am propus ca la ceas aniversar, când marcăm împlinirea a 100 de ani de la apariția primului număr al revistei „Analele Dobrogei”, să ilustrăm rolul important pe care Constantin Brătescu l-a avut în re/organizarea Muzeului Regional al Dobrogei. Programul „Societății Culturale Dobrogene”, schițat în anul 1920, cuprindea nu numai editarea revistei, ci și organizarea unui muzeu regional, ambele obiective fiind realizate prin eforturile susținute ale profesorului C. Brătescu. Demersurile inițiate pe lângă autoritățile locale – Primăria orașului Constanța – și pe lângă Muzeul Național de Antichități din București au avut ca rezultat deschiderea unui mic muzeu dobrogean în clădirea din fața Cazinoului, dar și a unei expoziții în aer

* Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. E-mail: roxanne_albu@yahoo.com

** Materialul face parte dintr-o lucrare mai amplă, cu caracter monografic, dedicată istoriei muzeului constănțean, pe care o am în lucru și din care am extras acest fragment pentru a ilustra rolul profesorului Constantin Brătescu în reorganizarea muzeului constănțean.

liber, ce a fost organizată în apropierea Turnului Măcelarilor, o fericită prefigurare a parcului arheologic de mai târziu.

Cuvinte-cheie: Constantin Brătescu, Muzeul Regional al Dobrogei, Semicentenarul Dobrogei, Turnul Măcelarilor.

Anul acesta se împlinesc o sută de ani de la apariția Revistei „Analele Dobrogei”, prilej de a aduce un omagiu personalității lui Constantin Brătescu, de numele căruia se leagă atât apariția revistei – seria veche, cât și reorganizarea Muzeului Regional al Dobrogei.

În primavara anului 1920, într-o perioadă când Dobrogea era încă profund răvășită economic, social și cultural după teribila ocupație germano-bulgară, un grup de intelectuali constănțeni a pus bazele „Societății Culturale Dobrogene”, menită a promova „studiul științific al trecutului și prezentului Dobrogei, răspândind în cercuri cât mai largi aceste cunoștințe prin ajutorul unei reviste, prin organizarea de conferințe, șezători și excursiuni, prin înființarea de biblioteci și prin fondarea unui muzeu regional dobrogean”¹.

Așa cum se arată în primul număr al revistei, în cuvântul adresat *Către cetitori*, prin apariția revistei se împlinea primul punct din programul propus, menționându-se totodată: „Ea va apare, deocamdată, trimestrial, sub titlul ANALELE DOBROGEI, și sub direcțiunea d-lui profesor Constantin Brătescu, membru corespondent al Academiei Române, a cărui activitate în tot ce se referă la Dobrogea e în deobște cunoscută și al cărui nume singur e o bună cheazășie de competență și metodă științifică”².

Prin eforturile deosebite ale renumitului profesor, revista „Analele Dobrogei” a avut o apariție regulată timp de 19 ani, reunind studiile unor însemnați oameni de știință și cultură români, în domenii precum: istorie și arheologie, arhivistică și demografie, geologie, geografie, toponimie, statistică, inginerie, folclor ș.a. În anul 1928, când se sărbătorea Semicentenarul Independenței și al Unirii Dobrogei, în seria „Analele Dobrogei” a apărut numărul festiv 1878-1928. *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească. Publicație tipărită cu prilejul semicentenarului reanexării Dobrogei*, volum care până în prezent a rămas o monumentală monografie consacrată Dobrogei. Un alt moment important în istoria interbelică a Dobrogei – împlinirea a 25 de ani de la integrarea Dobrogei de Sud în granițele țării – era marcat prin realizarea a trei volume

¹ Constantin Brătescu, *Către cetitori*, în „Analele Dobrogei”, anul I, nr. 1, 1920, p. 1.

² *Ibidem*, pp.1-2.

tematice: *Cadrilaterul 1913-1938*. De altfel, aceste trei volume au fost și ultimele apărute în seria veche a „Analelor Dobrogei”, căci climatul politic al vremii, izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial și, mai apoi, instaurarea regimului comunist în țară aveau să împiedice continuarea apariției revistei.

În anul 1995, când s-au împlinit 75 de ani de la debutul revistei, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, prin *Colegiul de redacție* alcătuit din Adrian Rădulescu, Enache Puiu, Doina Păuleanu, Octavian Georgescu, Actuan Murat și Gavrilă Simion, a reluat apariția „Analelor”, publicarea acestei noi serii fiind văzută ca o obligație morală față de înaintași și ca o continuare a „tradițiilor unor prestigioase publicații de cultură, știință și artă, apărute în spațiul danubiano-pontic, după revenirea Dobrogei în cadrul legitim al statului român.”³ Seria nouă a avut o evoluție constantă până în anul 2012, când s-a produs o nouă întrerupere, de această dată de doar șapte ani.

Abia în 2019 conducerea Muzeului, prin noul *Colegiu redacțional*, a inițiat reluarea editării revistei, sub semnul celei de-a treia serii, prilej cu care se preciza: „Ne dorim ca, de acum înainte, revista să apară cu regularitate, mai ales datorită faptului că la fiecare *Sesiune Științifică Internațională Pontica*, organizată de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, există și secțiunea Istorie modernă și contemporană, unde participanții susțin comunicări de înaltă ținută științifică. Este foarte important ca toate aceste comunicări științifice să fie publicate în revista *Analele Dobrogei* la fel cum majoritatea comunicărilor științifice susținute la secțiunile: Preistorie, Greco-romană, Medievală și Numismatică sunt publicate în revista științifică *Pontica*, începând cu anul 1968, fără întrerupere”⁴.

Porniți pe acest drum, iată că prin prezentul volum marcăm, așa cum am menționat mai sus, împlinirea unui secol de când această Revistă și-a pus amprenta irevocabil asupra spațiului publicistic și cultural dobrogean. Nu ne vom lăsa mânați de festivisme, dar avem obligația morală să amintim pașii parcurși până acum și, mai ales, rolul însemnat pe care profesorul Constantin Brătescu l-a avut, nu doar în inițierea revistei, ci și în reorganizarea muzeului constănțean.

Așa cum am arătat mai sus, în programul „Societății Culturale Dobrogene” se menționa printre obiectivele formulate și „fondarea unui muzeu regional dobrogean”. Era un deziderat formulat chiar de către primul Prefect al Constanței, Remus Opreanu, care în 1879 înființase la sediul Prefecturii primul muzeu constănțean, distrus de un devastator incendiu în anul 1882. Muzeul avea să fie reorganizat în anul 1890 și, mai apoi, în 1911, când Vasile Pârvan a dispus

³ *Cuvânt înainte*, în „Analele Dobrogei”(număr aniversar), Seria Nouă, anul I, nr. 1, Editura Muntenia, Constanța, 1995, p. 5.

⁴ Sorin Marcel Colesniuc, *Cuvânt înainte*, în „Analele Dobrogei”, seria a III-a, an I/2019, p. 7.

reluarea activității instituției constănțene ca secție a Muzeului Național de Antichități din București. De-a lungul timpului, micul muzeu constănțean a înfruntat lipsurile financiare și de personal, lipsa unui sediu propriu, adecvat, iar distrugerile și jafurile din timpul Primului Război Mondial aveau să dezorganizeze tot ce se făcuse până atunci în această direcție.

În 1928, când s-au făcut pregătirile pentru serbarea Semicentenarului Unirii Dobrogei, o frumoasă expoziție istorico-arheologică, etnografică și economică avea să fie amenajată, pentru a arăta lumii pașii însemnați pe care spațiul danubiano-pontic îi făcuse pe drumul modernizării. Cu acest prilej, în clădirea Cazinoului și în clădirea din fața acesteia, aveau să fie organizate mai multe secțiuni expoziționale, ce au constituit ulterior nucleul viitorului muzeu regional. Demersul înființării noului muzeu i-a aparținut tot profesorului Constantin Brătescu care, într-un document înaintat Primăriei Constanța și pe care l-am identificat în arhivele locale, schița necesitățile de organizare și funcționare a noii instituții muzeale: „Terminând organizarea – de altfel provizorie – a noului Muzeu regional al Dobrogei, instalat în clădirea din fața Cazinoului Comunal, am onoarea a vă atrage atenția asupra mai jos notatelor puncte, spre a lua măsurile în consecință:

1). Muzeul are nevoie de un Director. Acest post ar putea fi onorific, dacă s-ar apela la un membru al Învățămintului Secundar din Constanța (un profesor de istorie sau de geografie sau de științe naturale). Pentru organizarea în viitor a materialului ce se va aduna din domeniul geologiei, arheologiei, numismatic, etnografic etc., se va putea cere și concursul benevol al specialiștilor care, în cursul vacanțelor, s-ar afla în Constanța.

2). Muzeul are nevoie neapărat de un Custode cu plată, care să fie prezent la muzeu în lunile de vară, între orele 8-12 și 4-7, eventual și între 8-10 seara. Acest custode poate fi ales de Director, și recomandat autorității D-voastre spre aprobare. Trebuie să fie o persoană tânără, cu oarecare cultură și om de încredere, întrucât i se va da sarcina supravegherii averii Muzeului și lucrărilor de cancelarie.

3). Muzeul are nevoie de un Regulament pentru buna sa funcționare. Acest regulament se va alcătui de către Director și va fi aprobat de Primar, sau prin dl. Primar.

4). Muzeul are nevoie să i se facă de urgență un inventar, întrucât cel existent are lacune, și nu înregistrează după regulile Muzeelor, așa cum trebuie, averea acestei instituții.

5). E necesar a se interveni pe lângă persoanele cărora a fost dată averea Muzeului, de la închiderea expoziției Semicentenarului până în prezent, să restituie obiectele care lipsesc. [...]

6). Toate aceste măsuri e necesar a se lua de urgență, în scopul de a se deschide vizitatorilor Muzeul încă din cursul acestui sezon.

Muzeul, așa cum se prezintă actualmente, reprezintă o avere cu care se poate mândri orice oraș, care pretinde a fi un centru cultural. De aceea trebuie să i se dea toată importanța cuvenită, spre mai marea cinste a municipiului D-voastră.

7). Să se alocă un reprezentant al Primăriei, care, în unire cu subsemnatul, să încheie un proces-verbal de obiecte ce trebuiesc scoase din muzeu și nu se încadrează în el, obiecte care apoi să fie ridicate și duse în altă parte, Muzeul neavând spațiul necesar pentru depozitarea lor.

8). E necesar ca la ochiul rotund de fereastră de lângă ușă să se facă un ventilator pentru primenirea aerului, unde e o atmosferă insuportabilă.

9). Subsemnatul mulțumește cu recunoștință D-lui Primar al Municipiului Constanța, pentru înțelegerea superioară ce o arată manifestărilor culturale și mai ales pentru cinstea ce mi-a făcut, dându-mi însărcinarea de a pune oarecare ordine în averea Muzeului. De asemenea, rog pe dl. Primar să ia notă că sunt ori și când la dispoziția onor. Primăriei în timpul șederii mele la Constanța, spre a-i da gratuit concursul ce mi se va cere în chestiunea Muzeului. Cu distinsă stimă, profesor C. Brătescu, Universitatea din Cernăuți. 1929 August 12, Constanța.”⁵

Documentul semnat de Constantin Brătescu poate fi apreciat ca un veritabil program de organizare muzeală, iar din documentele de epocă pe care le-am identificat se pare că a fost și aplicat, chiar dacă cu o întârziere de aproape un an. Astfel, în vara anului 1930, Constantin Brătescu prezenta un nou *Memoriu* de organizare a Muzeului Regional al Dobrogei, în care relua o mare parte a ideilor punctate în primul, asumându-și totodată și obligația „de a îngriji de îmbogățirea colecțiilor cu donațiuni care să fie vrednice de acest muzeu”⁶.

Stăruințele profesorului Constantin Brătescu nu au rămas în zadar. Într-un document nedat, dar care apreciem că a fost emis în perioada iulie 1930, se menționa: „ 1). Numește în mod onorific pe D-l. Profesor Constantin Brătescu, Director al Muzeului Regional al Dobrogei. (s.n.)

2). Chestiunea fondului de 3000 lei, necesar organizării muzeului, se va pune în delegațiunea consiliului. –

3). D-l. Director Brătescu va interveni pentru ca să poată intra în posesia părții din averea muzeului trecut în inventar și aflată la diferite alte persoane.-

4). Numirea custodelui se va pune în delegația permanentă. -

⁵ Constantin Brătescu, *Memoriu* (datat 12 august 1929), în Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (SJANC), Fond Primăria Constanța, dosar 49/1930, ff. 18-19.

⁶ Idem, *Memoriu* (datat 16 iulie 1930), în SJANC, Fond Primăria Constanța, dosar 49/1930, f. 20.

5). D-l. Director va întocmi un regulament al muzeului. – [...] ”⁷

Cu profesorul Constantin Brătescu ca Director onorific și cu Rigo Constantinescu în calitate de custode⁸, Muzeul Regional al Dobrogei a cunoscut o perioadă de temeinică organizare și de îmbogățire a patrimoniului său. Mai mult, în toamna anului 1930 profesorul Constantin Brătescu, de comun acord cu Direcția Muzeului de Antichități din București, adresa Primăriei rugămintea a de numi un al doilea custode – în persoana pictorului D. Florian –, ce ar fi trebuit să îngrijească un nou muzeu „în aer liber, pe locul unde se află Poarta Măcelarilor și zidul cetății Tomis”. În adresa trimisă Primăriei Constanța, profesorul Brătescu sublinia: „În interesul organizării cât mai grabnice a acestui muzeu, este necesar ca această numire să se urgenteze, deoarece o sumă de obiecte de muzeu stau risipite în tot cuprinsul orașului și pe la margini, unde sunt expuse deteriorării și chiar distrugerii complete. E necesar a salva cu un ceas mai curând ceea ce se poate salva și a oferi orașului nostru un titlu de mândrie în plus, iar vizitatorilor străini obiecte de văzut din trecutul acestei provincii”⁹.

Așadar, în vara și toamna anului 1930, orașul Constanța se bucura deja de organizarea unui Muzeu Regional al Dobrogei și de deschiderea unei expoziții în aer liber în preajma Turnului Măcelarilor, o fericită prefigurare a ceea ce avea să devină ulterior Parcul Arheologic al Constanței.

Ne oprim aici din demersul nostru de evocare a rolului esențial pe care profesorul Constantin Brătescu l-a avut în reorganizarea muzeului constănțean. Documentele citate mai sus sunt revelatoare, credem noi, în acest sens. Însă trebuie să subliniem un ultim aspect: cu organizarea muzeului în vara anului 1930, se împlinea astfel cel de-al doilea obiectiv al programului formulat în 1920 de către „Societatea Culturală Dobrogeană”.

Și dacă Muzeul trăiește astăzi, în pofida numeroaselor convulsii depășite de-a lungul timpului, este de datoria noastră să reluăm într-o formă adaptată noilor realități istorice și culturale programul Societății și, mai ales, programul Revistei „Analele Dobrogei”, pentru care profesorul Constantin Brătescu a trudit de-a lungul a aproape două decenii.

⁷ *Ibidem*, f. 22.

⁸ Referat din 17 noiembrie 1931, în SJANC, Fond Primăria Constanța, dosar 39/1931, f. 29.

⁹ Adresă trimisă de Constantin Brătescu, la data de 2 septembrie 1930, Primăriei Constanța, în SJANC, Fond Primăria Constanța, dosar 49/1930, f. 28.